

K. Semeniak, Masters Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

BRITISH HISTORICAL STUDY ON THE FORMATION OF THE EUROPEAN SECURITY AND GREAT BRITAIN'S ROLE IN THIS PROCESS IN THE 20–30s OF THE 20th CENTURY

The article presents an overview of the main stages in the development of British historiography on the question of forming the European security system in the Interwar period. The development of historical works on the topic of European security policy in 1920–1930s is divided for three chronological stages (1. 1930–1950, 2. 1960–1980, 3. 1990–2000). The most common conceptual approaches of the British historical science are analyzed ("orthodox", "revisionist" and "post-revisionist" directions). The main features of security policy in Europe after the First World War are determined. The system of European security consists of the principles of collective and mutual security guarantees. The origin and development of the policy of "appeasement" are investigated. The cooperation of Great Britain with France, Germany, the Soviet Union and other European countries in the European system of security is regarded. On the basis of general analysis of the works of British historians the main factors that influenced the political course of the United Kingdom in building of the security policy in Europe in the Interwar period (the belief in the ability of the League of Nations, the public mood of the British, foreign policy interests of the state, etc.) are defined. The role of Great Britain in the construction of the new security system in Europe is found out.

Key words: historiography, security system, orthodox direction, revisionism, post-revisionism, appeasement.

УДК 378.1(477)(073)

Є. Хан, канд. іст. наук
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ

У статті розглядаються окремі аспекти євроінтеграційних прагнень України, пов'язаних з реформуванням системи вищої освіти в рамках участі у формуванні єдиного європейського освітнього простору та реалізації основних принципів Болонського процесу. Розкрито та проаналізовано проблеми цивілізаційного вибору України через призму освітніх реформ та переходу на європейські освітні стандарти. Продемонстровано порівняльну характеристику реалізації Болонського процесу в системі вищої освіти України та Росії.

Ключові слова: Болонський процес, євроінтеграція, вища освіта.

Сутнісною ознакою ХХІ століття є всеохоплююча глобалізація. Вона невинно пов'язує не лише ринки та технології, а й держави та нації, демонструючи свій потужний вплив на життя людини й суспільства. Безсумнівно є те, що світ стає цілісним у фінансово-економічному, інформаційному та технологічному аспектах. Інтеграційні процеси охоплюють і культурно-духовну сферу, зокрема освіту. З 2005 року Україна є повноправним учасником Болонського процесу, головною метою якого є створення загальноєвропейської освітньої системи та покращення процесів академічних обмінів.

Однак, інтеграція України до європейського освітнього простору включає в себе більш широкий спектр філософсько-політичних, доктринальних проблем, пов'язаних з глобальними викликами сучасного світу та є важливою складовою цивілізаційного вибору України. Сфера освіти є ключовою у досягненні високого рівня соціально-економічного, політичного, культурного розвитку. Наша держава історично є європейською країною і тому розвиток української освіти, науки і культури варто розглядати в контексті європейських цінностей, що передбачають гуманізм, лібералізм, демократичність, індивідуалізм та особисту свободу кожного.

Варто зазначити, що саме зараз гостро постає проблема цивілізаційного вибору, оскільки Україна переживає дуже складні часи, пов'язані, перш за все з агресією північного сусіда, окупацією частини нашої території, а також вкрай складною внутрішньою політичною та соціально-економічною ситуацією. Тому на сьогоднішній день дуже важливо чітко усвідомлювати всі небезпеки та загрози, які постають перед нашою державою і шляхом реформ та якісних змін стати дійсно великою, процвітаючою європейською державою.

Мета статті полягає у аналізі цивілізаційного вибору України через призму реформування системи вищої освіти в рамках участі у формуванні єдиного європейського освітнього простору.

Завдання статті полягають у тому щоб охарактеризувати основні моменти, пов'язані з процесом рефор-

мування системи вищої освіти України в рамках участі у Болонському процесі та шляхом порівняльного аналізу виявити основні зміни та досягнення, що відбулися в українській вищій школі за останні десять років.

Джерельною основою для вивчення даної проблеми є Закони України та урядові документи, накази, постанови та розпорядження Міністерства освіти та науки України, міжнародні угоди та виступи і заяви офіційних державних осіб, статистичні дані та результати соціологічних опитувань, а також спеціальна література, представлена монографіями, публікаціями, виступами на конференціях, наукових з'їздах українських вчених, ректорів деяких українських вищих навчальних закладів, професорсько-викладацького складу, працівників освітньої сфери.

Проблематика реформи освітньої сфери та участі України у Болонському процесі висвітлена зокрема у працях В. Кременя [1], М. Степка, Я. Балюбаши, Ю. Сухарнікова [2], О. Литвина [3], М. Згуровського [4], В. Андрущенка [5], В. Вікторова [6], М. Данилишина [7], Г. Калінічевої [8] та ін.

Національна система освіти України років незалежності суттєво відрізняється від освіти радянських часів. При цьому серед основних відмінностей можна зазначити як безперечно позитивні, так і, на жаль, такі, що не відповідають вимогам часу, потребам суспільства й інтересам самих споживачів освітніх послуг. Тому сьогодні загальною проблемою постає вибір та обґрунтування доцільних шляхів модернізації освітньої системи, передусім вищої школи. Процеси глобалізації економічних і духовно-культурних зв'язків, становлення і прискорений розвиток постіндустріального суспільства, широке впровадження високих технологій вимагають адекватної реакції вищої школи. Це завдання стає тим більш актуальним, оскільки традиційна система професійної підготовки кадрів вже не може задовольняти повною мірою потреб національної економіки, науки і культури. Рівень професійної компетенції і культури, характер розвитку особистісних рис і якостей випускни-

ків вишів ще не повною мірою сприяють сталому інноваційному розвитку України і забезпеченню її конкурентоспроможності на світових ринках. Цілком очевидним є безпосередній зв'язок зазначеної проблеми з важливими теоретичними і практичними завданнями. Цей зв'язок особливо посилюється із приєднанням України до Болонського процесу. Адже такі завдання зумовлюють необхідність урахування європейських стандартів професійної освіти, відповідної кардинальної перебудови всієї організації навчально-виховного процесу. [9, с. 64–65].

Очевидним є той факт, що для забезпечення ефектної реалізації будь-яких реформ потрібна ґрунтовна законодавча база.

Пріоритетність та важливість реформування системи вищої освіти у зв'язку з переходом на європейські освітні стандарти було підтверджено у Законі України "Про вищу освіту" № 2984-III із змінами від 4 листопада 2005 р. та у Законі України "Про вищу освіту" № 1556-VII від 01 липня 2014 р..

Таким чином, у ході освітніх реформ, було прийнято ряд нормативно-правових документів, які мали на меті модернізувати освітню систему та привести її у відповідність з європейськими стандартами. Ще до підписання Болонської декларації Україна прийняла Програму дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України № 49 від 23 січня 2004 р.) [10]. Україна підтримала загальне розуміння цілей Болонського процесу, про які зазначається в Болонській декларації і подальших комюніке, підтвердила свої зобов'язання відносно координації своїх дій у рамках Болонського процесу з метою формування Європейського простору вищої освіти, про що зазначено у наказі Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року" № 612 від 13 липня 2007 р. [11].

З часу приєднання до Болонського процесу в Україні проведено низку заходів, що свідчать про системне реформування вищої школи. Основні досягнення визначено в аналітичному звіті Болонського Секретаріату, підготовленому на основі Національного звіту із запровадження положень Болонського процесу в системі вищої освіти України у 2007–2009 рр. [12]. До таких, зокрема, відносять: впровадження ступеневої системи, стандартів і рекомендацій забезпечення якості вищої освіти відповідно до вимог званої міжнародної організації "Європейська мережа забезпечення якості", набуття урядового членства в Європейському реєстрі із забезпечення якості, введення європейської кредитно-трансферної системи, додатку до диплома європейсько-го зразка, розробку національної системи кваліфікацій.

Цікавим є той факт, що українські реформи в системі вищої освіти в рамках участі у Болонському процесі співпали у часі з реформуванням системи вищої освіти Російської Федерації, яка підписала Болонську декларацію у 2003 році. Варто зазначити, що Україна, як і Росія подала заявку на участь у Болонському процесі у 2003 році, але, якщо Росію прийняли практично одразу, то нам довелося чекати позитивного рішення ще два роки. Характерно, що обидві держави на той час (2002–2005 рр.) поєднувало спільне прагнення стати частиною європейської спільноти, покращити фінансово-економічні зв'язки з країнами Європи, отримати безвізовий режим та, у перспективі, інтегруватися до ЄС. Тому, сфера освіти та науки була важливою складовою цього процесу. Можна сказати, що процес реформування освітніх систем України і Росії, на етапі входжен-

ня до єдиного європейського освітнього простору на початковому етапі, був досить подібним і оскільки Росія стала офіційним учасником Болонського процесу дещо раніше, то Україна навіть деякий час рухалася у фарватері російських реформ. Зокрема, уряд та Міністерство освіти і науки України переймало досвід Росії, про що свідчить схожість ряду нормативно-правових документів, постанов, наказів, розпоряджень, проектів, а також інструктивних документів та навчально-методичних розробок окремих ВНЗ. Для прикладу можна назвати роботу по реалізації Болонських принципів, яка здійснювалася двома провідними університетами Росії та України, а саме: Санкт-Петербурзьким державним університетом та Національним технічним університетом України "Київський політехнічний інститут". Одним із перших університетів у Росії, який почав включатися в інтеграційні процеси з європейськими університетами, а також був по суті ініціатором приєднання Російської Федерації до Болонської декларації був Санкт-Петербурзький державний університет [13, с. 29]. У 2005 році в "Київському політехнічному інституті" була розгорнута активна робота по впровадженню системи підготовки "бакалавр-магістр" та системи оцінювання знань студентів ECTS з усіх дисциплін навчальних планів [3, с. 415–422].

Однак, з часом, Російська Федерація значно пригальмувала процес реформ за Болонським зразком та втратила інтерес до європейської освітньої системи.

Якщо говорити про реалізацію багатоступеневої системи освітньо-кваліфікаційних рівнів, то в російській системі вищої освіти так і не вдалося її реалізувати, оскільки у них залишився освітньо-кваліфікаційний рівень "спеціаліста", який взагалі відсутній у більшості країн Європи. Частка спеціалістів, яких випускали російські ВНЗ, протягом усіх років реформування була абсолютно переважаючою і становила близько 90 %, в той час коли ступінь бакалавра не перевищував показника у більше 9 %, до того ж студенти, які отримували ступінь бакалавра не користувалися популярністю на ринку праці. Що стосується магістратури, то частка студентів, які протягом 2000–2012 років отримали диплом магістра, становила лише 3,2 %.

Досить нерівномірним був і рівень академічних обмінів. Згідно з даними Російського статистичного щорічника за 2013 рік, кількість іноземних студентів, які навчалися у російських вищих навчальних закладах зростала. Однак їх "левою частку" становили саме студенти із країн СНД – 127, 5 (найбільше із Казахстану та Білорусії). Частка студентів із країн Європейського союзу залишалася досить низькою і у 2011–2013 роках не перевищувала 1,3 %. Це свідчило про досить низький рівень співпраці російських ВНЗ із європейськими. Що стосується студентів з України, то на 2000–2001 роки вони склали близько 5 %, а у 2012–2013 рр. кількість українських студентів, які навчалися в Росії за міжнародними угодами, становила лише 1,2 % [14, с. 222–223]. Перепоною для російських студентів та викладачів у процесі академічних обмінів були, в першу чергу, труднощі у фінансуванні та недостатній рівень володіння іноземними мовами. Ціла низка проблем щодо реалізації положень Болонського процесу в російській системі вищої освіти була пов'язана з тим, що в Росії не було чітко сформульовано та визначено освітні стратегії, які були закладені в Болонському процесі. Не було розроблено національної стратегії розвитку системи вищої освіти, не визначено національної ідеї інтеграції Росії до єдиного європейського освітнього простору. Не було створено правових умов для розвитку академічної мобільності [15, с. 142].

На сьогоднішній день, коли щодо Росії застосовані економічні санкції, а її керівництво веде досить жорстоку політику по відношенню до сусідніх країн та Заходу, взагалі важко говорити про якусь реальну співпрацю між Росією та Європейським Союзом, навіть у сфері освіти та науки.

Натомість наша держава стрімко рухається на шляху до практичної реалізації основних Болонських принципів. Щодо запровадження двоступеневої системи бакалавр-магістр в українських ВНЗ, то варто зазначити, що в Україні, як і в Росії, в процесі запровадження Болонських принципів були схожі проблеми. Перш за все вони стосувалися освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр", який передбачав 3–4 роки навчання у ВНЗ та мав відповідати рівню повної вищої освіти. Однак, у зв'язку з цим, виникли проблеми визнання та затребуваності таких "бакалаврів" на ринку праці, який все ще не наважується визнавати цей освітньо-кваліфікаційний рівень як повну вищу освіту. Роботодавці, як і раніше, надають перевагу спеціалістам та магістрам. Згідно із Національним звітом щодо впровадження положень Болонського процесу від 14 грудня 2006 р. у 2006/2007 навчальному році всі ВНЗ III–IV рівня акредитації перейшли на двоступеневу систему підготовки, що відповідає Болонським принципам [16]. Новий законом "Про вищу освіту" 2014 року затвердив наступні освітньо-кваліфікаційні рівні: молодший бакалавр – бакалавр – магістр – доктор філософії (PhD) – доктор наук. Відповідна система освітньо-кваліфікаційних рівнів функціонує в більшості європейських країн та відповідає вимогам Болонського процесу [17].

Досить вдалим виявилось і застосування європейської кредитної трансферної системи ECTS, на яку повністю перейшли всі українські вищі навчальні заклади. Позитивним для нашої держави в розвитку міжнародної академічної мобільності є участь у міжнародних освітніх програмах. Так, наприклад, Програма ЄС "Темпус" ("Трансєвропейська програма мобільності для навчання в університетах") надає можливість країнам-партнерам обирати для себе пріоритетні напрями реформування та заохочує всіх зацікавлених виявляти ініціативу, шукати інноваційні підходи, створювати новітні освітні продукти і послуги з урахуванням кращого міжнародного досвіду [18]. Усі три напрями Програми "Темпус" – реформування навчальних планів і програм; удосконалення процесів управління в системі вищої освіти; посилення зв'язків між освітою та суспільством – передбачають можливість обміну досвідом між вітчизняними ВНЗ та університетами країн ЄС, побудованого на принципі мобільності науково-педагогічних працівників.

У межах європейського дослідницького простору важливим інструментом не тільки розвитку і сприяння мобільності докторантів, але й підвищення якості їхньої підготовки є Сьома рамкова програма з досліджень ЄС (Framework Programme for Research Seventh) "Будівництво Європейського дослідницького простору знань для зростання", що розпочалася 1 січня 2007 р. і діяла до кінця 2013 р. Ця програма стала потужним інструментом для реалізації науково-технологічної політики ЄС і мала найбільші обсяги фінансування (понад 50 млрд. євро). Участь України в проектах Сьомої рамкової програми сприяла залученню українських дослідників до передових технологій завдяки механізмам мобільності, що передбачали як короткотермінові та довготермінові відрядження, обміни, стажування, так і закупку сучасного обладнання для українських науково-дослідних організацій і установ ВНЗ, що брали участь у спільних проєктах [19]. У контексті стратегічних завдань державної освітньої політики України зовнішню студентську мобі-

льність слід розглядати як істотну статтю поповнення бюджету. За 2012/2013 навчальний рік закордонні студенти заплатили за навчання в Україні більше 4 мільярдів 300 мільйонів грн. [20].

Отже, приєднання України до Болонського процесу слід вважати закономірним явищем, підказаним спільним із Європою культурно-історичним минулим. Водночас, не слід забувати, що у кожній нації є свої культурні, соціальні, історичні і ментальні відмінності, які з одного боку утворюють в сукупності національний колорит, а з іншого – можуть стати на заваді приєднання до єдиного освітнього простору в межах Європи. Більш того, існує ціла низка конкретних проблем, які не дозволяють українській вищій освіті безболісно стати рівноправним партнером в європейській системі освіти. Дослідники, які займаються проблемами приєднання української вищої освіти до Болонського процесу, застерігають від поспішних дій, як-то: відмова від фундаментальних курсів на користь спеціальних, скорочення частки гуманітарної освіти в технічних закладах тощо. У цьому вони вбачають втрату надбань національної системи освіти, яка завжди мала на меті розвиток гармонійної, духовно багаті особистості, що спирається на фундаментальні знання і здатна орієнтуватися в складних суспільно-економічних проблемах. Однак, очевидним є той факт, що на сьогоднішній день для України немає і не може бути іншої альтернативи як продовжувати рухатися на Захід, співпрацювати з європейськими країнами та інтегруватися у європейську спільноту. Тому сфера освіти та науки залишається важливою складовою на шляху до реалізації цивілізаційного вибору нашої держави.

Список використаних джерел

1. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу / за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2008. – 147 с.
2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / уклад.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти Міністерства освіти і науки України, 2004. – 26 с.
3. Литвин О. Болонський процес і наші державні стандарти / О. Литвин // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 42–44.
4. Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М.З. Згуровський. – К.: Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут", 2006. – 544 с.
5. Андрущенко В. Педагогічна освіта України в стратегії Болонського процесу: Бесіда з ректором педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова В. Андрущенко // Освіта України. – 2004. – 17 лютого. – С. 4.
6. Вікторов В. Нові моделі управління освітою: Процес перетворень у системі управління освітою України відповідно до вимог Болонського процесу // Вища освіта України. – 2005. – № 2. – С. 66–71.
7. Данилишин М. Оболонювання: Погляд на приєднання України до Болонського процесу: труднощі приєднання // Всеукраїнська технічна газета. – 2005. – 7 липня. – С. 8–9.
8. Калінічева Г.І. Академічна мобільність як складова європейського простору вищої освіти / Г.І. Калінічева // Вища освіта України. – 2010. – Дод. 4. – Т. 1(19): "Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти в Україні, Європі та світі". – С. 143–154.
9. Подономарьов О.С., Шпаченко С.А. Доцільні шляхи розвитку вищої школи України в умовах Болонського процесу. Болонський процес: перспективи розвитку вищої освіти України // Матеріали VII міжнародної наукової конференції "Модернізація вищої освіти України в умовах Болонського процесу: аналіз вітчизняного досвіду і перспективи розвитку", м. Одеса, 29–31 травня 2007 р. і VIII Міжнародної наукової конференції "Стан і перспективи розвитку вищої освіти в контексті Болонського процесу", м. Судак, 13–16 вересня 2007 р. – К.: Видавничий дім "Персонал", 2008. – С. 64–71.
10. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки: Наказ Міністерства освіти і науки України № 49 від 23.01.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3127/ – Дата звернення: 21.06.2015.
11. Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року: Наказ Міністерства освіти і науки України № 612 від 13.07.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nmu.edu.ua/bolon11.php> – Дата звернення: 24.06.2015.

12. Аналітичний звіт Болонського Секретаріату – 2009: резюме і оціночний лист, що підготовлені на основі Національного звіту із запровадження положень Болонського процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr/dosyag_2007_2009_ukr.doc – Дата звернення: 27.06.2015.

13. Бойко І.П. Магістратура в Санкт-Петербурзькому державному університеті / І.П. Бойко // Высшее образование в России. – 2008. – № 12. – С. 29.

14. Российский статистический ежегодник 2012: Стат. сб. – М.: Росстат, 2013. – 716 с.

15. Гретченко А.И., Гретченко А.А. Болонский процесс: интеграция России в европейское и мировое образовательное пространство / А.И. Гретченко, А.А. Гретченко. – М.: КНОРУС, 2009. – 425 с.

16. Національний звіт України про впровадження положень Болонського процесу, 14.12.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://timo.com.ua/node/615> – Дата звернення 30.06.2015.

17. Закон України Про вищу освіту, 01.07.2014 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> – Дата звернення: 29.06.2015.

18. Гуляева Н.М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири / Н.М. Гуляева // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції "Розбудова менеджмент-освіти в Україні", м. Дніпропетровськ, 17–19 лютого 2005 р. – К.: Навчально-методичний центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2005. – С. 76–81.

19. Федорова І.І., Трофименко Я.В. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія, психологія, педагогіка. – 2012. – № 2 (144). – С. 139–145.

20. Іноземні студенти додали Україні понад 4 мільярди гривень // Освітній портал "Педпреса". – 2013. – 24 травня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedpresa.com.ua/blog/inozemni-studenty-prynesly-ukrajini-ponad-4-milyardy-hryven.html> – Дата звернення: 19.06.2015.

References

1. KREMEN, V.H. (ed.) (2008) *Osnovni zasady rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu*. Ternopil: Ternopilskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka.

2. STEPKO, M.F., BOLIUBASH, Ya.Ya., LEVKIVSKYI, K.M., SUKHARNIKOV, Yu.V. (2004) *Modernizatsiia vyshchoi osvity Ukrainy i Bolonskyi protses: Materialy do pershoi lektsii*. Kyiv: Naukovo-metodychnyi tsentr vyshchoi osvity Ministerstva osvity i nauky Ukrainy.

3. LYTVYN, O. (2004) *Bolonskyi protses i nashi derzhavni standarty. Vyscha osvita Ukrainy*. 3, 42–44.

4. ZGHUROVSKYI, M.Z. (2006) *Bolonskyi protses: holovni pryntsyipy ta shliakhy struktornoho reformuvannya vyshchoi osvity Ukrainy*. Kyiv: Natsionalnyi tekhnichnyi universytet Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut".

5. ANDRIUSHCHENKO, V. (2004) *Pedahohichna osvita Ukrainy v stratehii Bolonskoho protsesu: Besida z rektorom pedahohichnoho universytetu im. M.P. Drahomanova V. Andriushchenkom. Osvita Ukrainy*, 17 Feb., p. 4.

6. VIKTOROV, V. (2005) *Novi modeli upravlinnia osvitoiu: Protse peretvoren u systemi upravlinnia osvitoiu Ukrainy vidpovidno do vymoh Bolonskoho protsesu. Vyscha osvita Ukrainy*. 2, 66–71.

7. DANYLYSHYN, M. (2005) *Oboloniuvannya: Pohliad na pryednannia Ukrainy do Bolonskoho protsesu: trudnoshchi pryednannia. Vseukrainska tekhnichna hazeta*, 7 Jul., pp. 8–9.

8. KALINICHIEVA, H.I. (2010) *Akademichna mobilnist yak skladova yevropeiskoho prostoru vyshchoi osvity. Vyscha osvita Ukrainy*. Supl. 4, vol. 1(19), pp. 143–154.

9. PONOMARIOV, O.S., SHPATENKO, S.A. (2007) *Dotsilni shliakhy rozvytku vyshchoi shkoly Ukrainy v umovakh Bolonskoho protsesu. Bolonskyi protses: perspektyvy rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy*. In: *Proceedings of the 7th "Modernizatsiia vyshchoi osvity Ukrainy v umovakh Bolonskoho protsesu: analiz vitchyznianoho dosvidu i perspektyvy rozvytku" scientific conference, Odesa, May 2007 and 8th "Stan i perspektyvy rozvytku vyshchoi osvity v konteksti Bolonskoho protsesu" scientific conference, Sudak, September 2007*. Kyiv: Vydavnychiy dim "Personal", pp. 64–71.

10. *Programa dii shchodo realizatsii polozhen Bolonskoi deklaratsii v systemi vyshchoi osvity i nauky Ukrainy na 2004–2005 roky. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy No. 49 (2004)* [Online]. Available from: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3127/ [Accessed 21 June 2015].

11. *Pro zatverdzhennia planu dii shchodo zabezpechennia yakosti osvity Ukrainy ta yii integratsii v yevropeiske i svitove osvitnie spivtovarystvo na period do 2010 roku. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy No. 612 (2007)* [Online]. Available from: <http://www.nmu.edu.ua/bolon11.php> [Accessed 24 June 2015].

12. *Analitychnyi zvit Bolonskoho sekretariatu: reziume i otsinochnyi lyst, shcho pidhotovleni na osnovi Natsionalnoho zvituz zaprovadzhennia polozhen Bolonskoho protsesu (2009)* [Online]. Available from: http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr/dosyag_2007_2009_ukr.doc [Accessed 27 June 2015].

13. BOIKO, I.P. (2008) *Magistratura v Sankt-Peterburgskom gosudarstvennom universitete. Vysshee obrazovanie v Rossii*. 12, 29.

14. *Rossiiskii statisticheskii ezhegodnik. Statisticheskii sbornik 2012 (2013)* Moscow: Rosstat.

15. GRETCHENKO, A.I., GRETCHENKO, A.A. (2009) *Bolonskyi protses: integratsiia Rossii v yevropeiskoe i mirivoe obrazovatelnoe prostanstvo*. Moscow: KNORUS.

16. *Natsionalnyi zvit Ukrainy pro vprovadzhennia polozhen Bolonskoho protsesu (2006)* [Online]. Available from: <http://timo.com.ua/node/615> [Accessed 30 June 2015].

17. *Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" (2014)* [Електронний ресурс]. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [Accessed 29 June 2015]

18. HULIAIEVA, N.M. (2005) *Mobilnist vykladachiv i studentiv: problemy ta oryentiry*. In: *Proceedings of the 6th "Rozbudova menedzhment-osvity v Ukraini" annual international conference, Dnipropetrovsk, February 2005*. Kyiv: Navchalno-metodychnyi tsentr "Konsortsiium iz udoskonalennia menedzhment-osvity v Ukraini", pp. 76–81.

19. FEDOROVA, I.I., TROFYMENKO, Ya.V. (2012) *Akademichna mobilnist ukrainskikh studentiv suchasnogo osvitnioho prostoru. Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut". Filosofiia, psykholohia, pedahohika*. 2(144), 139–145.

20. *Inozemni studenty dodaly Ukraini ponad 4 miliardy hryven (2013) Osvitnii portal "Pedpresa"* [Online], 24 May. Available from: <http://pedpresa.com.ua/blog/inozemni-studenty-prynesly-ukrajini-ponad-4-milyardy-hryven.html> [Accessed 19 June 2015].

Надійшла до редколегії 24.09.15

Ye. Khan, Ph.D. in History

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

UKRAINE'S INTEGRATION IN THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AS A PART OF CIVILIZATIONAL CHOICE

The article deals with some aspects of European integration aspirations of Ukraine related to the reform of higher education in the framework of the formation of a single European education and implementing the basic principles of the Bologna process. It reveals and analyzes the problems of civilizational choice of Ukraine through the prism of education reforms and transition to European educational standards. The comparative description of implementation of the Bologna process in higher education in Ukraine and Russia is demonstrated

Key words: Bologna process, European integration, higher education.